

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETS

Brīvības bulvāris 36, Rīga LV-1520, Latvija, tel. 67082800, fakss 67286598

Rīgā

Datums skatāms dokumenta
paraksta laika zīmogā

Nr.18/TA-2980

Saeimas Prezidijam

Ministru kabineta atzinums par valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas iespējām attiecībā uz vietējām pašvaldībām

1. Ievads

Saskaņā ar Rajonu pašvaldību reorganizācijas likuma pārejas noteikumu 1.punktu Ministru kabinets ir izvērtējis administratīvi teritoriālo reformu un sagatavojis atzinumu, kurā izvērtētas tiešās valsts pārvaldes funkciju decentralizācijas iespējas attiecībā uz vietējām pašvaldībām (turpmāk – pašvaldības).

Lai izpildītu doto uzdevumu, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk – VARAM) izvērtēja administratīvi teritoriālās reformas rezultātus un sagatavoja informatīvo ziņojumu "Administratīvi teritoriālās reformas izvērtējums", kurā ietverti priekšlikumi pašvaldību darbības turpmākai uzlabošanai. Minētais informatīvais ziņojums izskatīts Ministru kabineta 2013.gada 26.marta sēdē (prot. Nr.16 25.§). Ziņojumā analizētas pašvaldību turpmākās attīstības iespējas pēc administratīvi teritoriālās reformas noslēguma 2009.gadā.

Viens no pašvaldību turpmākās attīstības veicinātājiem ir subsidiaritātes principa īstenošana valsts pārvaldē atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likumam, veicot decentralizāciju, lai funkciju izpildes organizēšanā lēmumi tiktu pieņemti iespējami tuvāk iedzīvotājiem tur, kur to atļauj funkcijas izpildes mērogs.

2. Uzdevuma izpildes gaita

Lai veiktu valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas – pašvaldību autonomās kompetences paplašināšanas iespēju – izvērtēšanu, VARAM organizēja ieinteresēto ministriju un Pārresoru koordinācijas centra (turpmāk – PKC) pārstāvju tikšanos. Tikšanās laikā tika analizēta funkciju vērtēšanas metodika un apspriesti jautājumi par funkciju decentralizācijas iespējām. Visām ministrijām un PKC tika lūgts atzinums par attiecīgās ministrijas funkciju decentralizācijas iespējām attiecībā uz pašvaldībām. Lai noskaidrotu pašvaldību

viedokli par funkciju decentralizācijas iespējām, tika aptaujātas visas vietējās pašvaldības. Papildus notika konsultācijas ar iesaistīto institūciju speciālistiem un pašvaldību politiķiem, kā arī ar Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvjiem. Dokumenta sagatavošanā ir izmantoti arī priekšlikumi un secinājumi, kas ietverti Eiropas Savienības Reģionu komitejas 2013.gada 12.aprīļa atzinumā "Decentralizācija Eiropas Savienībā un vietējo un reģionālo pašvaldību loma ES politikas veidošanā un īstenošanā". Sagatavotais dokuments ir decentralizācijas iespēju sākotnējais izvērtējums, jo, lai uzsāktu praktisku rīcību šajā jomā, nepieciešamas izziņas un izvērtēt gan valsts tiešās pārvaldes institūciju, gan vietējo pašvaldību intereses un iespējas, kā arī sagatavot attiecīgus normatīvo aktu grozījumus.

3. Vērtējums par decentralizācijas iespējām attiecībā uz pašvaldībām

3.1. Ministriju vērtējums par decentralizāciju

VARAM apkopotā valsts institūciju sniegtā informācija liecina, ka jāņem vērā valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas apjoms un pašvaldību vēlme paplašināt savu autonomo kompetenci.

Autoceļi. Valsts pārziņā atrodas samērā liels maznoslogotu autoceļu tīkls. Atbilstoši subsidiaritātes principam lēmumi par to uzturēšanu un pārvaldīšanu ir jāpieņem iespējami tuvāk ceļu lietotājiem, tas ir, pašvaldību līmenī. Transporta attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam projektā ir paredzēts līdz 2016.gada 31.decembrim izstrādāt Vietējo autoceļu pārvaldīšanas reorganizācijas koncepciju, kuru īstenojot turpināsies valsts vietējo autoceļu nodošana pašvaldību īpašumā. Šī uzdevuma izpildi veicina arī piemēri par vairāku valsts autoceļu posmu nodošanu pašvaldībām. Valsts vietējo autoceļu nodošana pašvaldībām organiski papildinātu jau pašvaldību kompetencē esošo pašvaldību ceļu uzturēšanas funkciju.

Jāatzīmē, ka valsts vietējie autoceļi ir ļoti neapmierinošā stāvoklī. Tāpēc vienlaikus ar minēto autoceļu uzturēšanas funkcijas nodošanu ir jāatrisina jautājums par attiecīgā finansējuma nodrošināšanu minēto ceļu uzturēšanai un rekonstrukcijai.

Profesionālā izglītība. Saskaņā ar sniegto viedokli informatīvajā ziņojumā "Par Izglītības un zinātnes ministrijas padotībā esošo profesionālās izglītības iestāžu pārņemšanu pašvaldību padotībā" (akceptēts Ministru kabineta 2013.gada 2.jūlija sēdē (prot. Nr.37 43.§)) minētās profesionālās izglītības iestādes pašvaldībām nododamas pakāpeniski, bet ne vēlāk kā līdz 2016.gadam, pamatojoties uz brīvprātības principu. Profesionālās izglītības iestādi var nodot pašvaldībai, ja tā ir izvērtējusi savas iespējas un saredz lokālu vai reģionālu attīstības nepieciešamību, kā arī izteikusi vēlmi uzņemties atbildību par profesionālās izglītības turpmāku attīstību. Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk – IZM) ir ierosinājusi pašvaldībām nodot 11 nelielās (kur ir 300 vai mazāk izglītojamo) profesionālās izglītības iestādes ar pašreizējo valsts budžeta finansējumu profesionālās izglītības programmu īstenošanai, veicot valsts pasūtījumu darba tirgum nepieciešamo speciālistu sagatavošanai. Minētās

izglītības iestādes plānots pārveidot par institūcijām, kurās vienuviet tiek īstenotas integrētas vispārīzglītojošās un profesionālās izglītības programmas. Tā rezultātā izglītojamiem būtu dota iespēja vienuviet apgūt gan vispārīzglītojošās, gan profesionālās izglītības programmas, t.sk. profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības programmas, nodrošinot visu veidu izglītības iestāžu infrastruktūras un mācību aprīkojuma racionālu un efektīvu izmantošanu, bet pedagogiem saglabāt nedēļas darba slodzi. Šādās izglītības iestādēs izglītojamie varētu iegūt profesionālo izglītību iespējami tuvu dzīvesvietai, vietējie sociālie partneri aktīvi iesaistīties darba tirgum nepieciešamo speciālistu sagatavošanā, bet pašvaldības patstāvīgi varētu plānot visu veidu izglītības iestāžu konsolidāciju pašvaldības administratīvajā teritorijā. Saskaņā ar šiem nosacījumiem ar 2013.gada 1.septembri Dobeles novada pašvaldībai ir nodota Apguldes profesionālā vidusskola, Kokneses novada pašvaldībai – Vecbebru profesionālā vidusskola, bet Jelgavas novada pašvaldībai – Zaļenieku profesionālā vidusskola. Tiek veiktas sarunas ar astoņām pašvaldībām par iespējam profesionālās izglītības iestādes nodot pašvaldību padotībā.

Attiecībā par profesionālās izglītības iestādēm ar profesionālās izglītības kompetences centra (turpmāk – PIKC) statusu IZM uzskata, ka tās atstājamas IZM padotībā. Tai pašā laikā, ja kāda no pašvaldībām, kuras administratīvajā teritorijā atrodas profesionālās izglītības iestāde ar PIKC statusu, vērsīsies IZM ar iniciatīvu pārņemt profesionālās izglītības iestādi savā padotībā, vienlaikus norādot finansējuma ieguldījumu, ar kādu pašvaldība iesaistīsies profesionālās izglītības iestādes darbības nodrošināšanā (IZM ieskatā – vismaz 30 % apmērā), IZM atbalstīs pašvaldības iniciatīvu, kopīgi ar pašvaldību izvērtēs priekšlikumu un vienosies par profesionālās izglītības iestādes turpmāko attīstību un padotību. IZM uzskata, ka profesionālās izglītības iestāžu, kuras nekvalificējas PIKC statusa iegūšanai, turpmākās attīstības iespējas ir izvērtējamas individuāli sadarbībā ar sociālajiem un sadarbības partneriem un iesaistītajām pašvaldībām. Šādu profesionālās izglītības iestāžu īstenotās izglītības programmas var nodot profesionālās izglītības iestādēm ar PIKC statusu vai koledžām, kuras jau īsteno profesionālās izglītības programmas radniecīgā jomā. Ja programma tiek nodota koledžai, izglītojamiem pēc profesionālās vidējās izglītības programmas apguves būtu nodrošināta iespēja tajā pašā iestādē apgūt arī pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas un iegūt ceturto profesionālās kvalifikācijas līmeni.

Ievērojot profesionālās izglītības iestāžu izvietojumu, to infrastruktūru un mācību aprīkojumu, ir iespēja apvienot profesionālās izglītības iestādes, kas īsteno vienādas vai radniecīgas izglītības programmas, tādējādi veicinot nozaru centru izveidi.

Saskaņojumi izglītības iestāžu jomā. IZM funkciju decentralizācijas potenciālu saista arī ar saskaņojumiem par pašvaldību izglītības iestāžu un izglītības pārvalžu vadītāju pieņemšanu darbā un atbrīvošanu no darba, kā arī saskaņojumiem par pašvaldību izglītības iestāžu dibināšanu, reorganizēšanu un likvidēšanu. Ir jāizdara grozījumi normatīvajos aktos, lai pilnīgā pašvaldību

kompetencē nodotu izlemšanu par izglītības iestāžu vadītājiem un izglītības iestāžu sistēmas organizāciju pašvaldībā. Šobrīd esošā kārtība rada lieku birokrātiju un mazina pašvaldību atbildību izglītības jomā.

Sabiedriskās kārtības nodrošināšana. Turpmāka izpēte nepieciešama arī jautājumam par daļēju Valsts policijas (Kārtības policijas) uzdevumu nodošanu pašvaldībām (pašvaldības policijai). Minētais jautājums ir cieši saistīts ar pašvaldību kapacitāti, jo lielai daļai pašvaldību nav izveidota pašvaldības policija. Turklāt Valsts policijas (Kārtības policijas) uzdevumus sabiedriskās kārtības jomā pilnā mērā nebūs iespējams nodot pašvaldības policijai. Valsts policijas kompetencē jā saglabā vairāki uzdevumi, piemēram, īslaicīgās aizturēšanas vietu darbības nodrošināšana, kritiskās infrastruktūras objektu fiziskās drošības pasākumu īstenošana, šaujamieroču aprites noteikumu kontrole.

Veselības aprūpe. Veselības ministrija priekšlikumus par iespējamo tiešās valsts pārvaldes funkciju decentralizāciju ilgtermiņā saista ar infekcijas slimību ierobežošanas un imunizācijas jomu, kā arī ar veselības aprūpi mājās. Tas nozīmē, ka ir jāizvērtē iespēja pašvaldībām nodrošināt savas institūcijas ar speciālistu, kas pašvaldības administratīvajā teritorijā veiku infekcijas slimību epidemioloģisko izmeklēšanu (infekcijas slimību izraisītāju un infekcijas izplatīšanās ceļu atklāšana, kā arī profilakses un pretepidēmijas pasākumu organizēšana), epidemioloģisko novērošanu infekcijas slimību perēklī, kā arī infekcijas slimību epidemioloģisko uzraudzību savas pašvaldības teritorijā. Minētais speciālists būtu atbildīgs arī par sadarbību ar citām iestādēm konkrētajā pašvaldībā, piemēram, Pārtikas un veterināro dienestu, Veselības inspekciju, kā arī par informācijas un konsultāciju sniegšanu pašvaldības pārstāvjiem un vietējai sabiedrībai. Pašvaldības speciālists infekcijas slimību epidemioloģijas jomā atbilstoši kompetencei varētu piedalīties ārkārtas situāciju risināšanā Slimību profilakses un kontroles centra (turpmāk – SPKC) un Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta vadībā.

Imunizācijas jomā pašvaldību kompetencē varētu nodot vakcinācijas koordinācijas jautājumus lokālā līmenī – vakcīnu daudzuma plānošanu, vakcīnu sadali vietējām ārstniecības iestādēm un vakcīnu izlietojuma uzskaiti. Minētās funkcijas šobrīd pašvaldību līmenī veic SPKC. Nododot pašvaldību kompetencē funkcijas infekcijas slimību ierobežošanas jomā un vietējo iedzīvotāju imunizācijas jomā, jāņem vērā, ka funkciju nodrošināšanas pasākumiem jāatbilst visā valstī vienotai metodei un principiem, tādēļ pašvaldību speciālistiem jā saglabā cieša sadarbība ar SPKC un jāpakļaujas tā metodiskajai vadībai.

Ir izvērtējama iespēja, ka pašvaldību kompetencē tiek nodots pienākums nodrošināt veselības aprūpi mājās vienkāršos gadījumos, kad nav nepieciešama īpaša vai specializēta veselības aprūpe. Šobrīd Nacionālais veselības dienests bieži konstatē gadījumus, kad pakalpojumu – veselības aprūpe mājās – personas vēlas saņemt sociālu apstākļu dēļ, nevis pamatojoties uz medicīniskām indikācijām. Sociālās aprūpes nodrošināšana atbilstoši normatīvajiem aktiem jau šobrīd ir pašvaldību kompetencē. Ja arī veselības aprūpi mājās nodrošinātu

pašvaldības, tiktu radīta iespēja efektīvāk organizēt abus minētos aprūpes veidus.

Kadastra informācija. Lai nodrošinātu Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas datu kvalitātes celšanu un to atbilstību situācijai dabā, Ministru kabinets 2012.gada 18.septembrī apstiprināja Kadastrālās vērtēšanas sistēmas pilnveidošanas un kadastra datu aktualitātes nodrošināšanas koncepciju (prot. Nr.52 37.§). Viens no koncepcijas risinājumiem paredz būvju datu deklarēšanas procesa izveidi, kura ietvaros plānots iegūt datus no būves īpašnieka vai tiesiskā valdītāja, izmantojot noteikta parauga deklarāciju. Atbalstītajā koncepcijas risinājuma variantā paredzēts, ka iegūtos būvju deklarāciju datus izlases kārtā pārbaudīs Valsts zemes dienests, veicot būvju apsekošanu apvidū. Ņemot vērā, ka par būvniecības procesu katrā pašvaldībā atbild pašvaldības būvvalde, racionālāk būtu, ja deklarācijā iekļauto datu pārbaudes veiktu pašvaldības, jo tās atrodas tuvāk pārbaudāmajiem objektiem. Pašvaldību kompetencē jau šobrīd ir būvniecības procesa uzraudzība, tajā skaitā patvaļīgo būvju konstatēšana, tāpat pašvaldības tiešā veidā ir ieinteresētas, lai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā iekļautie dati atbilstu situācijai dabā. Ja, pārbaudot iesniegto deklarāciju, tiks konstatēti pārkāpumi, pašvaldības varēs izmantot tām noteiktās pilnvaras un piemērot normatīvajos aktos noteiktos sodus. Tādējādi tiks ietaupīti gan pašvaldību, gan Valsts zemes dienesta resursi.

3.2. Pašvaldību vērtējums par decentralizāciju

Pašvaldību priekšlikumi aptver plašu valsts tiešās pārvaldes darbības lauku, turklāt pašvaldībām ir atšķirīgi ierosinājumi. Sniedzam ieskatu pašvaldību ieteikumos par decentralizējamām funkcijām un uzdevumiem, pašvaldību izteiktajā argumentācijā par decentralizācijas nepieciešamību un lietderību, kā arī vairāku ministriju un PKC izteiktajos iebildumos un komentāros par pašvaldību priekšlikumiem.

Profesionālās izglītības nodrošināšana. Pašvaldības var operatīvi reaģēt uz vietējā darba tirgus pieprasījumu pēc kvalificētiem darbiniekiem noteiktā reģionā, organizēt to apmācību, veicināt attiecīgā reģiona uzņēmumiem nepieciešamā darbaspēka izglītošanu un ciešāku sadarbību ar uzņēmumiem. Pašvaldībām jau ir virkne izglītības iestāžu, kā arī pieredze izglītības iestāžu koordinācijā, tādēļ visām izglītības iestādēm pašvaldības teritorijā jābūt tās pārziņā.

PKC norāda, ka, lai šīs funkcijas decentralizēšana būtu jēgpilna, t.i., ļautu attīstīties teritorijām, noturētu reģionos jauniešus un attīstītu vietējo uzņēmējdarbību, būtiski jāsekmē pašvaldību sadarbība reģionālā līmenī, lai tās neražotu darbaspēku tikai viena novada vajadzībām, kā arī jānodrošina, lai pašvaldības ievērotu valsts darbaspēka pasūtījumu.

IZM informē, ka tās padotībā esošās profesionālās izglītības iestādes vai to mācību īstenošanas vietas ir 32 pašvaldību administratīvajās teritorijās. Saskaņā ar 2012.gada nogalē IZM veikto pašvaldību aptauju, kas analizēta informatīvajā ziņojumā "Par Izglītības un zinātnes ministrijas padotībā esošo

profesionālās izglītības iestāžu pārņemšanu pašvaldību padotībā" (akceptēta Ministru kabineta 2013.gada 2.jūlija sēdē), 22 pašvaldības (jeb 67 % no iesaistīto pašvaldību skaita) ir ieinteresētas un gatavas pārņemt profesionālās izglītības iestādes, 7 pašvaldības (jeb 21 % no iesaistīto pašvaldību skaita) nepiekrīt profesionālās izglītības iestāžu pārņemšanai. Neviena pašvaldība nav piekritusi pārņemt savā padotībā profesionālās izglītības iestādi bez valsts budžeta finansējuma profesionālās izglītības programmu īstenošanai, ievērojot IZM attiecīgajam gadam profesionālās izglītības programmas īstenošanai apstiprinātās valsts budžeta dotācijas no vispārējiem ieņēmumiem, kā arī valsts budžeta mērķdotācijas pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām.

Valsts vietējo autoceļu uzturēšana. Daudzas aptaujātās pašvaldības ir norādījušas, ka pašvaldība konkrētajā teritorijā labāk izprot ceļu un sabiedriskā transporta stratēģisko attīstību, tai pieejama elastīgāka investīciju politika, tā var iespējami ātrāk īstenot projektus, kā arī tai ir pieejams daudzveidīgāks finanšu instrumentu loks. Pašvaldībām ir jānodrošina regulāri skolēnu pārvadājumi, taču šo pārvadājumu veikšana ziemā ir apgrūtināta vai pat neiespējama, ja pašvaldību teritorijā esošie ceļi nav savlaicīgi attīrīti. Pašvaldību autoceļu ziemas uzturēšanas darbi tiek veikti salīdzinoši operatīvāk nekā valsts reģionālo un vietējo autoceļu uzturēšanas darbi.

Sabiedriskā transporta plānošanas organizācija vietējos sabiedriskā transporta maršrutos. Pašvaldības vislabāk pārzina situāciju – kad, cik bieži un uz kuriem iedzīvotājiem jānododas, kā organizējami maršruti vietējās pašvaldības teritorijā, lai tie nedublētos.

Vienlaikus jānorāda, ka atbilstoši Ministru prezidenta 2013.gada 8.marta rezolūcijai Satiksmes ministrijas 2013.gada 12.aprīlī rīkotajā starpinstitūciju sanāsmē tika panākta vienošanās, ka sabiedriskā transporta pakalpojumu funkcijas administrēšanas problēmu novēršanai efektīvākais risinājums būtu vienota maršrutu tīkla pārzināšana un vienota pakalpojumu organizēšana šajā tīklā. Lai īstenotu vienotu plānošanu, paredzēts izveidot Sabiedriskā transporta padomi. Pamatojoties uz minēto vienošanos, Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas izveidotā darba grupa šobrīd izstrādā priekšlikumus grozījumiem Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā.

Atcelt saskaņošanas pienākumu, pieņemot darbā un atbrīvojot no darba pašvaldības padotībā esošo vispārējās izglītības iestāžu vadītājus un izglītības pārvalžu vadītājus, saskaņot to kandidatūras ar Izglītības un zinātnes ministriju, bet profesionālās ievirzes izglītības iestāžu mākslā vai kultūrā vadītāju kandidatūras – ar attiecīgās nozares ministriju, jo saskaņošanas process ir birokrātisks un laikietilpīgs. Pašvaldības pašas var izlemt šos jautājumus par to padotībā esošo institūciju vadītājiem.

Kultūras ministrija norāda, ka pašvaldībām pēc profesionālās ievirzes izglītības iestāžu mākslā vai kultūrā vadītāja apstiprināšanas vajadzētu informēt nozares ministriju par jauno vadītāju.

Valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju (sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem vecumā līdz diviem gadiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem, bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā no četriem līdz 18 gadiem, pilngadīgām neredzīgām personām un personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem), t.sk. pusceļa māju pilngadīgām personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem, pārņemšana. Šo iestāžu uzturēšana nav Labklājības ministrijas funkcija, un pašvaldības var veikt to efektīvāku pārraudzību. Pašvaldībām jau ir savas sociālās aprūpes iestādes, un šīs sistēmas iestādēm pašvaldības teritorijā jābūt vienā pakļautībā.

Labklājības ministrijai nav konceptuālu iebildumu pret valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju nodošanu pašvaldībām.

No vardarbības cietušo bērnu sociālā rehabilitācija. Rīgas pašvaldība šobrīd savos krīzes centros veic no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu sociālo rehabilitāciju, tāpēc tā vēlas pilnībā pārņemt minētā uzdevuma izpildi savā kompetencē ar atbilstošu finansējumu no valsts budžeta.

Labklājības ministrija šo priekšlikumu neatbalsta, jo Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka, ka valsts pienākuma – no vardarbības cietušo bērnu sociālā rehabilitācija – izpildi nodod Latvijas Bērnu fondam, paredzot, ka tas nodrošina sociālās rehabilitācijas sniegšanu no vardarbības cietušajiem bērniem, organizējot pakalpojuma sniegšanu un sniedzot sociālās rehabilitācijas pakalpojumus institūcijas nodibinājumos, kuros vismaz viens no dibinātājiem ir Latvijas Bērnu fonds. Savukārt Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 "Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām" nosaka, ka pašvaldību sociālie dienesti koordinē sociālās rehabilitācijas pakalpojuma piešķiršanu, kā arī pašvaldību iestādes sniedz pašu pakalpojumu dzīvesvietā. Attiecīgi minēto rehabilitācijas pakalpojumu finansē valsts, taču tā īstenošana ir decentralizēta, nododot to nevalstiskai organizācijai un pašvaldībām.

Sabiedrības veselības politikas īstenošana (reģionālas nozīmes sporta skolas un nacionālās sporta bāzes). Pašvaldības labāk pārzina vietējo situāciju nozarē un var efektīvāk īstenot šīs nozares attīstību.

Sabiedriskās kārtības pamatfunkciju nodrošināšana pašvaldības teritorijā. Šī funkcija veicama iespējami tuvāk iedzīvotājiem. Vienlaikus tas ietvertu skaidri noteiktus pienākumus pašvaldības policijai, lai tie nedublētos ar Valsts policijas (Kārtības policijas) funkcijām.

Kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildes organizācija. Pašvaldības policija veic un arī turpmāk varētu veikt piespiedu darba organizēšanas un pārraudzības funkcijas.

Nodarbinātības un bezdarba samazināšanas preventīvo pasākumu plānošana un īstenošana. Nodarbinātības jautājumi ir tieši saistīti ar konkrētās pašvaldības ekonomisko situāciju un attīstību. Tā kā pašvaldībai ir savas prioritātes nodarbinātības jomā, kas atšķiras no nacionāla līmeņa prioritātēm un

īstenotajiem pasākumiem, nodarbinātības pasākumus nepieciešams pielāgot situācijai konkrētajā pašvaldībā.

Labklājības ministrija šo pašvaldību priekšlikumu neatbalsta, jo Nodarbinātības valsts aģentūra organizē aktīvās darba tirgus politikas pasākumus, ņemot vērā gan prognozes par darba tirgus īstermiņa un vidēja termiņa pieprasījumu, gan teritoriālos aspektus, tajā skaitā paredzot noteiktos pasākumos iesaistāmo personu skaitu atbilstoši reģionālajiem darba tirgus rādītājiem. Sniedzot pakalpojumus, tiek ievēroti ne vien teritoriālie aspekti, bet arī konkrētu uzņēmumu intereses. Tādējādi pakalpojumus šobrīd var saņemt atbilstoši konkrēta darba devēja pieprasījumam (piemēram, bezdarbnieka apmācība atbilstoši darba devēja pieprasījumam). Līdz ar to risinājums tiek piedāvāts ne tikai teritoriālā, bet arī konkrēta uzņēmuma un pat darbavietas līmenī. Arī finansējuma sadalījums aktīvo darba tirgus pasākumu īstenošanai tiek noteikts, ņemot vērā aktuālo mērķa grupas dalībnieku (reģistrēto bezdarbnieku) skaitu attiecīgajā teritorijā, darba devēju pieprasījumu un informāciju par brīvajām vakancēm, kā arī bezdarbnieku izteiktās vēlmes dalībai pasākumos. Labklājības ministrija norāda, ka nodarbinātības jautājumu organizatoriska risināšana pašvaldību līmenī, ņemot vērā, ka atsevišķas pašvaldību teritorijas ir samērā mazas, radītu sadrumstalotību un apgrūtinātu kopēju nodarbinātības mērķu efektīvu sasniegšanu. Turklāt, decentralizējot funkcijas, mazākajām pašvaldībām tiktu radīts papildu administratīvais slogs, kā arī būtu nepieciešamas papildu kompetences darba tirgus jautājumos.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju pārvaldība. Pasākumus, kas saistīti ar konkrētu teritoriju aizsardzību, efektīvāk var risināt attiecīgajā administratīvajā teritorijā.

Iekšējo ūdeņu zivju resursu kontrole un pārraudzība. Pašvaldība savā administratīvajā teritorijā uzrauga zivju resursu izmantošanu, kontrolē amatierzvejas (makšķerēšanas) un rūpnieciskās zvejas noteikumu izpildi. Pašvaldībām atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem ir tiesības pilnvarot šādu darbību personas, nosakot tām pašvaldības pilnvarotās personas statusu. Tai pašā laikā Latvijā darbojas Valsts vides dienesta pilnvaroto personu – sabiedrisko vides inspektoru – institūts. Tādējādi zivju resursu uzraudzību un kontroli veic triju institūciju pārstāvji – attiecīgās Valsts vides dienesta reģionālās nodaļas darbinieki, Valsts vides dienesta pilnvarotās personas – sabiedriskie vides inspektori – un attiecīgās pašvaldības pilnvarotās personas.

Kultūras pieminekļu aizsardzība. Atbilstoši likuma "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" 5.pantam Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija var deleģēt pašvaldībai pārvaldes uzdevumu, kas attiecas uz vietējās nozīmes nekustamo kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā slēdzot deleģēšanas līgumu uz vienu gadu. Nododot šo funkciju pašvaldībai, valstij nevajadzēs slēgt terminētu deleģēšanas līgumu ar pašvaldību, jo pašvaldība šo funkciju var veikt, saņemot šai funkcijai paredzētos līdzekļus no valsts budžeta.

Bezsaimnieka nekustamā īpašuma piekritības nodošana pašvaldībām. Saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem bezsaimnieka manta ir piekritīga valstij. Efektīvāks risinājums ar mazāku administratīvo resursu un finansējuma patēriņu būtu, ja attiecīgās pašvaldības teritorijā esošā bezsaimnieka manta būtu piekritīga attiecīgajai pašvaldībai, kura varētu izvērtēt situāciju un nodot šo mantu valstij, ja tā nav nepieciešama pašvaldības funkciju veikšanai. Šobrīd 90 % gadījumu manta tāpat tiek atdota pašvaldībām, tikai process ir pārāk garš, smagnējs, un gala rezultātā pašvaldība bieži saņem mantu (ēkas), kura vairs nav izmantojama.

Rezerves zemes fondā ieskaitīto apbūvēto un neapbūvēto zemesgabalu pilsētās pārvaldīšana. Pašvaldības, veicot teritorijas plānošanu un īstenojot zemes reformu, ir apzinājušas lielāko daļu rezerves zemes fondā ieskaitīto zemesgabalu, un to rīcībā ir pamatoti argumenti, lai noteiktu šo zemesgabalu racionālāku izmantošanu. Pašvaldības veic visu neapsaimniekoto zemesgabalu, tostarp rezerves zemes fondā ieskaitīto, uzturēšanu pilsētas administratīvajā teritorijā, nodrošina teritorijas labiekārtošanu un piedalās sanitārās tīrības nodrošināšanā, ieguldot pašvaldības budžeta līdzekļus.

Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrācija un darbības uzraudzīšana. Pašvaldības labāk pārzina savā administratīvajā teritorijā esošo dzīvokļu saimniecību un pārvaldīšanas pakalpojumu tirgu. Turklāt iedzīvotāji ar sūdzībām par dzīvojamo māju pārvaldniekiem vērsas savā pašvaldībā arī tad, ja attiecīgā dzīvojamā māja nav pašvaldības īpašumā un to nepārvalda pašvaldības iecelts pārvaldnieks.

Ekonomikas ministrija norāda, ka dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistra uzturēšanas uzdevuma nodošana pašvaldībām pati par sevi neveicinās tā mērķa sasniegšanu, kādu pārvaldīšanas jautājumu risināšanai izvirzījušas pašvaldības. Vienīgi kompleksa pieeja šo jautājumu risināšanai, kur pārvaldnieku reģistrs var būt tikai viens no instrumentiem, var nodrošināt efektīvāku šīs valsts pārvaldes funkcijas izpildi atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likumam. Vienlaikus, lemjot par pārvaldnieku reģistra nodošanu pašvaldībām, jautājums jāizvērtē arī Būvniecības informācijas sistēmas kontekstā, kuras pārzinis pēc tās ieviešanas būs Ekonomikas ministrija.

Alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecības, tajā skaitā patērēšanai uz vietas, licenču piešķiršana, apturēšana un anulēšana. Pašvaldībai ir jānodrošina tirdzniecības un pakalpojumu kontrole, aizsargājot iedzīvotājus pakalpojuma saņemšanas vai tirdzniecības vietās. Pašvaldība funkciju pildītu atbilstoši saviem stratēģiskajiem mērķiem un uzdevumiem, līdz ar to nodrošinot nepieciešamo atbalstu vietējiem patērētājiem viņu tiesību aizsardzībā, kas pašvaldībai ir primāri svarīgi un būtiski ietekmē iedzīvotāju labklājību.

3.3. Secinājumi par ministriju un pašvaldību priekšlikumiem

Kopumā ministriju un pašvaldību sniegtie priekšlikumi par decentralizāciju parāda, ka pašvaldības vēlas palielināt savu kompetenci un ministrijas pieļauj iespēju nākotnē atsevišķus uzdevumus decentralizēt. Vairākās jomās,

piemēram, jomās, kas skar valsts vietējo autoceļu nodošanu pašvaldību īpašumā, profesionālās izglītības iestāžu uzturēšanu, saskaņojumus izglītības iestāžu vadītāju iecelšanas un atbrīvošanas jautājumos, pašvaldību priekšlikumi un attiecīgo ministriju viedoklis ir samērā tuvi. Tas paver iespējas nākotnē, veicot attiecīgu sagatavošanas darbu, decentralizēt atsevišķas tiešās valsts pārvaldes funkcijas un uzdevumus attiecībā uz vietējām pašvaldībām. Tomēr ministrijas ļoti piesardzīgi vērtē decentralizācijas iespējas un vairākos gadījumos, piemēram, sabiedriskā transporta jomā un nodarbinātības un bezdarba samazināšanas preventīvos pasākumu plānošanā, iebilst pret pašvaldību priekšlikumiem.

Analizējot pašvaldību iesniegtos priekšlikumus, secināms, ka daži no tiem neatbilst ilgus gadus īstenotajai valsts pārvaldes struktūrpolitikai, līdz ar to šādi priekšlikumi būtu grūti īstenojami, tāpat nav pamatojuma šādai būtiskai valsts tiešās pārvaldes kompetences grozīšanai. Lai nelietderīgi nesarežģītu atzinumu, šie pašvaldību priekšlikumi nav ietverti šajā dokumentā.

Vairākas pašvaldības ir norādījušas, ka decentralizētas valsts tiešās pārvaldes funkcijas sekmīgi var pildīt tikai lielās pašvaldības, kuru administratīvā kapacitāte ir augsta un kuru teritorijā ir bijušo rajonu centru pilsētas. Līdz ar to iezīmējas svarīgs darba virziens – pašvaldību kapacitātes paaugstināšana, bez kuras nav iespējama sekmīga valsts tiešās pārvaldes funkciju (uzdevumu) decentralizācija attiecībā uz pašvaldībām.

4. Vērtējums par decentralizācijas iespējām attiecībā uz apriņķiem

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā no 1998.gada ietverta norma par apriņķu administratīvajām teritorijām, kā arī minētā likuma pārejas noteikumos dotas normas par attiecīgo normatīvo aktu projektu sagatavošanu. Tomēr līdz šim, konsultējoties ar ministrijām, nav panākta vienošanās par būtisku valsts pārvaldes funkciju vai uzdevumu decentralizāciju attiecībā uz izveidojamām apriņķa pašvaldībām. Arī ilgstošā laikposmā plānošanas reģioniem kā atvasinātām publiskām personām nav deleģēti būtiski pārvaldes uzdevumi, lai gan Reģionālās attīstības likuma 25.pants šādas iespējas paredz. Līdz ar to plānošanas reģionu kompetencē nav funkcijas, kuru izpildei būtu radusies nepieciešamība veidot apriņķu pašvaldības. Tāpēc ilgstošā laikposmā nav bijis iespējams sagatavot attiecīgos likumprojektus par apriņķu pašvaldību izveidi. Ņemot vērā minēto, Ministru kabineta atzinumā nav analizētas valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas iespējas attiecībā uz plānošanas reģioniem, jo, lai gan normatīvie akti to paredz, ilgstošā periodā šāda decentralizācija nav notikusi.

Savukārt bijušo rajona pašvaldību funkcijas, īpašumi, manta, tiesības un saistības pēc pašvaldību pieņemtajiem lēmumiem (rajonu reorganizācijas plāni) tika nodotas novadu pašvaldībām. Līdz ar to apriņķu pašvaldību izveidei 2009.gadā tika zaudēts ekonomiskais pamats. Rajonu pašvaldību resursi pamatā nostiprināja tās novadu pašvaldības ar pilsētām, kuras pirms tam vienlaikus bija arī rajonu administratīvie centri. Pašvaldību aptaujā izteiktie priekšlikumi parāda, ka pašvaldības vēlas pārņemt vairākas valsts tiešās pārvaldes funkcijas.

Turklāt šis process jau notiek, un atsevišķas pašvaldības jau ir pārņēmušas profesionālās izglītības iestādes, kā arī atsevišķus valsts autoceļu posmus.

Ņemot vērā iepriekš minēto, šobrīd par īstenojamāko decentralizācijas modeli var uzskatīt decentralizāciju attiecībā uz vietējām pašvaldībām.

5. Turpmākā rīcība

Atzinuma sagatavošanas process parādīja, ka valsts tiešās pārvaldes funkciju un uzdevumu sistēmā ir decentralizācijas potenciāls attiecībā uz vietējām pašvaldībām. Lai palielinātu pašvaldību kompetenci, nepieciešams nopietns sagatavošanās darbs, veicot valsts pārvaldes funkciju analīzi un izvērtējot iespējas nodot atsevišķas valsts tiešās pārvaldes funkcijas vai uzdevumus (funkcijas un uzdevumi, ko pilda valsts tiešās pārvaldes institūcijas) pašvaldībām. Veiksmīgs funkciju decentralizācijas priekšnoteikums ir ne vien rūpīga decentralizējamo, bet arī pašvaldību autonomo funkciju analīze un, ja nepieciešams, precizēšana. Dažkārt konstatējama pašvaldību un valsts kompetences savstarpējā pārklāšanās, un tādējādi tiek kavēta jautājumu izskatīšana sabiedrības interešu nodrošināšanai. Būtiski arī izvērtēt un salīdzināt decentralizējamo funkciju īstenošanas efektivitāti (ne tikai izmaksu ziņā, bet arī novērtējot ekonomisko un sociālo efektivitāti un ilgtspēju), ja funkcija tiek īstenota centralizēti vai decentralizēti, kā arī izvērtēt, vai funkcijas īstenošanai ir nepieciešama valsts vai pašvaldības iejaukšanās jomās, kuras patstāvīgi var īstenot privātā sektora pārstāvji.

Decentralizācijas procesā tiks izstrādāta nepieciešamo normatīvo aktu bāze, kā arī funkciju nodošanas un decentralizēto funkciju finansēšanas mehānisms. Sākotnēji finansējums varētu būt mērķdotācijas veidā, bet gala rezultātā decentralizēto funkciju finansēšana būtu jānodrošina ar attiecīgiem pašvaldību ieņēmumiem no tām piekritīgiem nodokļu atskaitījumiem, tas ir, jāveic finanšu decentralizācija. Finansējumam jābūt adekvātam nepieciešamajiem finanšu līdzekļiem funkciju optimālas izpildes nodrošinājumam, pretējā gadījumā samazināsies decentralizēto funkciju izpildes kvalitāte. Decentralizācija nav jāveic kampaņveidīgi ar noteiktiem izpildes termiņiem, bet pakāpeniski, nododot pašvaldībām tās valsts tiešās pārvaldes funkcijas vai uzdevumus, kuru nodošana ir rūpīgi sagatavota un kurus pašvaldības var efektīvi pildīt.

Sniegtajā informācijā vairākas pašvaldības norāda, ka Latvijas pašvaldības ir pārāk atšķirīgas pēc iedzīvotāju skaita, teritorijas, finanšu kapacitātes, kā arī citiem sociāli ekonomiskajiem rādītājiem. Tas apgrūtina funkciju decentralizācijas procesu nākotnē. Lai situāciju pakāpeniski labotu, Ministru kabinets līdz šā gada beigām plāno virzīt izskatīšanai Saeimā grozījumus Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā. Grozījumi paredz noteikt kārtību, kādā vietējās pašvaldības var brīvprātīgi apvienoties.

Pašvaldību brīvprātīgas apvienošanās process būs ilgstošs un var būt haotisks, tādēļ to nepieciešams koordinēt. Tāpēc minētā likuma grozījumu projektā ir paredzēta kompetence Ministru kabinetam noteikt administratīvo teritoriju grupas, kuru ietvaros pašvaldības varēs brīvprātīgi apvienoties. Līdz

brīdim, kad pašvaldības būs veikušas brīvprātīgu apvienošanās, minētajās teritoriju grupās pašvaldības varēs veidot sadarbību, lai nodrošinātu decentralizējamo funkciju izpildi, tādējādi risinot mazo pašvaldību nepietiekamās kapacitātes jautājumu, lai lielākā mērogā īstenotu decentralizētās funkcijas. Līdz ar to, organizējot plašāku pašvaldību sadarbību, lai nodrošinātu funkciju izpildi, tiktu pārvarēts arī būtisks šķērslis pašvaldību kompetences palielināšanai jau tuvākā nākotnē.

6. Secinājumi

6.1. Sadarbībā ar ministrijām un pašvaldībām sagatavojot šo atzinumu, konstatēts, ka ir virkne valsts tiešās pārvaldes funkciju un uzdevumu, kurus būtu lietderīgi decentralizēt attiecībā uz vietējām pašvaldībām, neveidojot aprinķu pašvaldības.

6.2. Decentralizācijas process ir rūpīgi jā sagatavo, izvērtējot potenciāli decentralizējamo funkciju un uzdevumu izpildes efektivitāti un izveidojot attiecīgu normatīvo aktu bāzi. Iespējams, ka pirms vispārējas funkcijas vai uzdevuma decentralizācijas jā īsteno pilotprojekti.

6.3. Funkciju un uzdevumu decentralizācija jā īsteno vienlaikus ar attiecīga finansējuma nodošanu pašvaldībām (sākotnēji finansējums var būt mērķdotācijas veidā).

6.4. Jāveicina jau notiekošā profesionālās izglītības iestāžu un atsevišķu valsts autoceļu posmu nodošana pašvaldībām.

6.5. Jāuzlabo pašvaldību funkciju izpildes pārraudzība un jāizveido decentralizēto funkciju izpildes monitoringa sistēma.

6.6. Par pārejas periodu, līdz tiek izveidota atbilstoša pašvaldību sistēma, būtu uzskatāma pašvaldību sadarbības teritoriju veidošana un pašvaldību sadarbības organizēšana, lai nodrošinātu decentralizēto funkciju efektīvu izpildi.

Pielikumā: Ministru kabineta 2013.gada 8.oktobra sēdes protokola Nr.52 93.§ izraksts uz 1 lp.

Ministru prezidents

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI
PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO
PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

Valdis Dombrovskis

Pilēģis 66016530, arvids.pilegis@varam.gov.lv
Šults 66016521, arnis.sults@varam.gov.lv

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETA SĒDE

protokola izraksts

Rīgā

Nr.52

2013.gada 8.oktobrī

93.§

Vēstules projekts Saeimai (par valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas iespējām uz vietējām pašvaldībām)
TA-2980

(I.Raugze, V.Dombrovskis)

1. Atbalstīt iesniegto vēstules projektu Saeimai par par valsts tiešās pārvaldes funkciju decentralizācijas iespējām uz vietējām pašvaldībām.
2. Valsts kancelejai noformēt un nosūtīt vēstuli Saeimai.

Ministru prezidents
Valsts kancelejas direktore

V.Dombrovskis
E.Dreimane